

Radosław Flejszar

Uniwersytet Jagielloński

radoslaw.flejszar@uj.edu.pl

ORCID: 0000-0003-4161-4896

<https://doi.org/10.26881/gsp.2023.1.07>

Standard ochrony procesowej w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych na gruncie poprzedniego i aktualnego stanu prawnego

1. Uwagi ogólne

Nowelizacją kodeksu postępowania cywilnego (ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw; Dz. U. z 2019 r., poz. 1469, ze zm.; dalej: k.p.c.) wprowadzono istotne modyfikacje dotychczasowych regulacji prawnych oraz instytucje, które dotąd nie funkcjonowały w polskim systemie prawa cywilnego procesowego¹. Najwięcej wątpliwości wywołuje jednak ponowne wprowadzenie do ustawy procesowej postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych. W doktrynie podkreślono, że za punkt wyjścia przy ocenie takiej decyzji należy uznać stanowisko ustawodawcy, że rzetelne (sprawiedliwe) rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy gospodarczej jest nierozzerwalnie związane ze sprawnością oraz z szybkością postępowania². Z powyższego stanowiska – przy przyjęciu założenia racjonalności ustawodawcy – wynika *a contrario*, że istnieje różnica pomiędzy standardem ochrony procesowej udzielanej w postępowaniu w sprawach gospodarczych (jako postępowaniu odrębnym) i w „zwykłym” postępowaniu procesowym.

W niniejszym opracowaniu w pierwszej kolejności zostanie omówiona problematyka rozpoznawania spraw gospodarczych w polskim systemie prawa cywilnego procesowego w ujęciu historycznym oraz geneza wprowadzenia do tego systemu (w 1989 r.) postępowania w sprawach gospodarczych, a następnie przyczyny jego likwidacji

¹ Por. np. art. 505⁷ § 3 k.p.c., którym ustawodawca wprowadził w postępowaniu uproszczonym instytucję świadka – biegłego. Szerzej na temat tej instytucji por. K. Knoppek, *Rozgraniczenie dowodu z zeznań świadków i dowodu z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym*, RPEIS 1984, z. 4, s. 121–126.

² P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych (art. 458¹–458¹³ KPC)* [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, red. P. Rylski, Warszawa 2020, s. 153.

w 2012 r.³ i ponownego wprowadzenia w zmienionym kształcie w 2019 r.⁴ Dalsze rozważania będą miały na celu udzielenie odpowiedzi na pytanie o celowość ponownego wprowadzenia i dalszego funkcjonowania postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych. Wydawało się, że likwidując to postępowanie z dniem 3 maja 2012 r., ustawodawca jednoznacznie wskazał na kierunek dalszych zmian – tj. na konieczność ograniczenia do minimum liczby postępowań procesowych odrębnych, a tym samym zapewnienia jednolitości procesu cywilnego (a więc ujednoczenia standardu ochrony procesowej w procesie cywilnym). Tymczasem przywrócenie postępowania w sprawach gospodarczych, ale także wprowadzanie nowych postępowań odrębnych (m.in. postępowania w sprawach z zakresu własności intelektualnej⁵ oraz postępowania z udziałem konsumentów⁶), wskazuje na całkowicie odmienny kierunek działań ustawodawcy. Po raz kolejny należy w związku z tym podjąć próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy rzetelne załatwianie spraw gospodarczych⁷ nie jest możliwe w „zwykłym” postępowaniu procesowym, przy utrzymaniu zasady, że sprawy te są rozpoznawane w wydziałach gospodarczych (sądach gospodarczych) funkcjonujących w ramach sądownictwa powszechnego. Będzie to zarazem próba odpowiedzi na bardziej ogólne pytanie o uzasadnienie dla różnicowania standardu ochrony procesowej ze względu nie tylko na kryterium przedmiotowe, lecz także kryterium podmiotowe w drodze tworzenia odrębnych postępowań procesowych, jak również w ramach tych postępowań.

³ Przepisy, w których uregulowano postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych, uchylono ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 233, poz. 1381).

⁴ Przedmiotem niniejszego opracowania nie będzie analiza szczegółowych rozwiązań charakterystycznych dla postępowania w sprawach gospodarczych i stanowiących jego odrębności na gruncie aktualnego stanu prawnego ani też szczegółowe przedstawienie regulacji obowiązujących przed 3 maja 2012 r. Problematykę obecnie funkcjonującego postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych opracowano m.in. w następujących publikacjach: J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 2, red. T. Zembrzusi, Warszawa 2020, s. 1077 i nn.; P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy...*, s. 153 i nn.; A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, red. M. Dziurda, T. Zembrzusi, Warszawa 2021, s. 307 i nn.; *eadem* [w:] *Postępowania odrębne. System postępowania cywilnego*, t. 6, red. *eadem*, Warszawa 2022, s. 139 i nn.; R. Kułski, *Odrębności postępowania w sprawach gospodarczych*, MoP 2019, nr 21, s. 1166 i nn.; B. Rymkiewicz, *Postępowanie w sprawach gospodarczych a realizacja postulatu sprawności postępowania* [w:] *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, Warszawa 2020, s. 283 i nn.

⁵ Przepisy regulujące to postępowanie (tj. art. 479⁸⁹–art. 479¹²⁹ k.p.c.) wprowadzono ustawą z dnia 13 lutego 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., poz. 288). Weszły one w życie z dniem 1 lipca 2020 r.

⁶ Por. art. 1 pkt 65 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., poz. 614). Przepisy art. 458¹⁴–art. 458¹⁶ k.p.c., w których uregulowano to postępowanie, wejdą w życie z dniem 1 lipca 2023 r.

⁷ Należy podzielić stanowisko, zgodnie z którym celem postępowania cywilnego jest rzetelne załatwienie sprawy cywilnej; por. m.in. S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008, s. 55–56.

2. Rozpoznawanie spraw gospodarczych na gruncie poprzedniego stanu prawnego

W okresie międzywojennym w Polsce nie funkcjonował odrębny system państwowego sądownictwa gospodarczego. Znaczną część spraw gospodarczych (określanych wówczas jako „sprawy handlowe”) rozstrzygały zarówno stałe sądy polubowne, jak i sądy polubowne *ad hoc*, a sądownictwo polubowne było dobrze rozwinięte⁸. Ponadto w niektórych sądach okręgowych (położonych na obszarach rozwiniętych gospodarczo) utworzono wydziały handlowe rozpoznające określone w ustawach sprawy handlowe⁹. Wydziały te działały na podstawie ogólnie obowiązujących przepisów kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r.¹⁰, gdyż – podobnie jak w innych państwach europejskich – nie było wówczas specjalnego postępowania, w którym byłyby rozpoznawane wyłącznie sprawy handlowe. Wprawdzie w kodeksie postępowania cywilnego z 1930 r. były uregulowane dwie odrębności procesowe mające zastosowanie przy rozpoznawaniu tego rodzaju spraw¹¹, ale nie miały one na tyle istotnego znaczenia, aby uzasadnić tezę o funkcjonowaniu „postępowania odrębnego w sprawach handlowych”¹². W okresie PRL – w ramach gospodarki nakazowo-rozdzielczej – sprawy gospodarcze pomiędzy jednostkami sektora państwowego wyłączono spod kognicji sądów powszechnych i przekazano do rozpoznawania Państwowemu Arbitrażowi Gospodarczemu (PAG) podlegającemu Prezesowi Rady Ministrów i Ministrowi Finansów. Pozostałe sprawy dotyczące stosunków prawnych z tzw. sektora prywatnego (bardzo ograniczonego) rozpoznawały sądy powszechne na zasadach ogólnych¹³.

Z dniem 1 października 1989 r. – w związku z transformacją ustrojową – do polskiego systemu prawa cywilnego procesowego wprowadzono po raz pierwszy przepisy o postępowaniu w sprawach gospodarczych – na podstawie art. 6 pkt 3 ustawy z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz. U. Nr 33,

⁸ Szerzej por. J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 2, red. T. Zembruski, Warszawa 2020, s. 1077–1078.

⁹ Por. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z dnia 24 grudnia 1928 r. w sprawie utworzenia wydziałów handlowych w sądach okręgowych (Dz. U. Nr 104, poz. 947).

¹⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934, ze zm.).

¹¹ Zgodnie z art. 221 § 2 k.p.c. z 1930 r. termin rozprawy w sprawie handlowej powinien być wyznaczony tak, aby pomiędzy doręczeniem wezwania a dniem rozprawy upłynęły co najmniej 3 dni (zamiast 7 dni, czyli terminu znajdującego zastosowanie do innych spraw cywilnych). Natomiast w myśl art. 355 pkt 5 k.p.c. z 1930 r. wyrokowi wydanemu w sprawie handlowej sąd na wniosek powoda nadawał rygor natychmiastowej wykonalności.

¹² Tak (niefortunnie): B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania odrębne. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 26.

¹³ Por. P. Grzegorzczak, *Postępowania odrębne w świetle projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011, s. 74–75; S. Włodyka, *Sądownictwo gospodarcze (uwarunkowania i założenia)*, PiP 1987, z. 5, s. 30 i nn.

poz. 175, ze zm.)¹⁴ – dodając do tytułu VII księgi I części I k.p.c. dział IVa „Postępowanie w sprawach gospodarczych” (art. 479¹–art. 479²⁷). Na podstawie wskazanej wyżej ustawy utworzono również odrębny system sądownictwa gospodarczego. Rozpoznanie spraw gospodarczych zostało powierzone sądom rejonowym i okręgowym, w których powstały odrębne jednostki organizacyjne (wydziały gospodarcze określane jako „sądy gospodarcze”). Orzekanie w tych wydziałach powierzono dawnym arbitrom i asesorum zlikwidowanego PAG (uznając, że mają oni kwalifikacje i doświadczenie niezbędne do rozpoznawania spraw gospodarczych). Zarówno utworzenie odrębnego sądownictwa gospodarczego (specjalizacja sądów gospodarczych), jak i wprowadzenie w ramach trybu procesowego postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych miało służyć sprawnemu rozpoznawaniu i rozstrzyganiu spraw między przedsiębiorcami w nowej sytuacji społeczno-gospodarczej. Specyfika spraw gospodarczych (jako szczególnej kategorii spraw cywilnych) była – zgodnie z założeniami przyjętymi wówczas przez ustawodawcę – argumentem przemawiającym zarówno za specjalizacją sądów, jak i za wprowadzeniem specjalnych instrumentów procesowych przy rozpoznawaniu tych spraw. W rzeczywistości powodem wprowadzenia postępowania w sprawach gospodarczych było to, że obowiązujące w 1989 r. regulacje kodeksu postępowania cywilnego były jeszcze obciążone elementami „socjalistycznego” procesu cywilnego, które w żaden sposób nie dawały się pogodzić z założeniami rozpoznawania spraw między przedsiębiorcami w nowych realiach społeczno-gospodarczych¹⁵. Odrębności postępowania w sprawach gospodarczych polegały przede wszystkim na zwiększeniu stopnia formalizmu tego postępowania w stosunku do „zwykłego” postępowania procesowego. Wprowadzając postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych, jako punkt wyjścia przyjęto założenie profesjonalizmu przedsiębiorców (a tym samym konieczność wykazywania przez nich wyższej staranności w prowadzeniu swoich spraw) – zarówno w zakresie prowadzonej przez nich działalności, jak i w sferze postępowania cywilnego¹⁶. W związku z przyjętą fikcją profesjonalizmu przedsiębiorców postawiono im wyższe wymagania także w zakresie prowadzenia swoich spraw sądowych, nie uwzględniając przy tym zróżnicowania kategorii przedsiębiorców (a w szczególności różnic między dużymi podmiotami korporacyjnymi a przedsiębiorcami jednoosobowymi). Formalizm postępowania w sprawach gospodarczych przejawiał się w zaostrzeniu wymagań co do czynności procesowych stawianych przedsiębiorcom jako uczestnikom zawodowego (profesjonalnego) obrotu gospodarczego. Przybrał on skrajną postać po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 235, poz. 1699)¹⁷. Do najważniej-

¹⁴ Ustawa ta została uchylona z dniem 7 listopada 2019 r.

¹⁵ Por. pkt II.1 uzasadnienia projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 16 września 2011 r. (Sejm VI kadencji, druk nr 4332).

¹⁶ *Ibidem*, pkt II.2.

¹⁷ Szerzej na temat zakresu i charakteru zmian wprowadzonych wskazaną nowelizacją por. m.in.: R. Flejszar, *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2007, s. X–XIII; A. Ścigaj, *Tylko dla orłów, czyli nowe postępowanie w sprawach gospodarczych*, Radca Prawny 2007, nr 2, s. 70 i nn.

szych odrębności postępowania w sprawach gospodarczych należały w szczególności rozwiązania służące koncentracji materiału procesowego (a tym samym usprawnieniu i przyspieszeniu postępowania), tj.: obowiązek wniesienia odpowiedzi na pozew w terminie dwutygodniowym od dnia otrzymania pozwu – jeżeli sąd nie wydał nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym lub upominawczym (art. 479¹⁴ § 1 k.p.c.), obowiązek podania wszystkich twierdzeń oraz dowodów na ich poparcie w pozwie (art. 479¹² § 1 k.p.c.) oraz w odpowiedzi na pozew (art. 479¹⁴ § 2 k.p.c.), a także w zarzutach lub w sprzeciwie od nakazu zapłaty (art. 479^{14a} § 2 k.p.c.). Wśród innych instytucji charakterystycznych dla omawianego postępowania, które po jego likwidacji w większości zostały przeniesione (z odpowiednimi modyfikacjami) do przepisów ogólnych (normujących „zwykłe” postępowanie procesowe), należy także wskazać: możliwość wydania wyroku kontradiktoryjnego (art. 479¹⁷ k.p.c.) oraz wyroku zaocznego (art. 479¹⁸ § 1 k.p.c.) na posiedzeniu niejawnym¹⁸, obowiązek bezpośredniego doręczania pism procesowych przez stronę reprezentowaną przez profesjonalnego pełnomocnika (art. 479⁹ § 1 k.p.c.), obowiązek dołączenia do pozwu dokumentów świadczących o podjęciu próby polubownego rozwiązania sporu (art. 479¹² § 2 k.p.c.), zasady zwrotu pisma procesowego bez wzywania do jego poprawienia czy uzupełnienia (art. 479^{8a} k.p.c.) oraz wyłączenie jawności rozprawy z uwagi na ochronę tajemnicy przedsiębiorstwa strony (art. 479¹⁰ k.p.c.).

Postępowanie w sprawach gospodarczych, począwszy od jego wprowadzenia (z dniem 1 października 1989 r.), aż do jego likwidacji (z dniem 3 maja 2012 r.), ulegało licznym zmianom – w odniesieniu zarówno do zakresu rozpoznawanych w nim spraw (który uległ rozszerzeniu)¹⁹, jak i do funkcjonujących w jego ramach rozwiązań procesowych. Ewolucja omawianego postępowania odrębnego – a przede wszystkim nadmierne rozbudowanie i zaostrzenie systemu prekluzji dowodowej (stanowiące równocześnie przejaw nadmiernego formalizmu procesowego, a zarazem ograniczenie zasady dyspozycyjności²⁰) wprowadzone wspomnianą nowelizacją kodeksu postępowania cywilnego z 2006 r. – doprowadziła do sytuacji, w której pojawiły się wątpliwości odnośnie do celowości jego dalszego istnienia. Rozważania w tym zakresie stanowiły element szerszego zagadnienia dotyczącego potrzeby funkcjonowania

¹⁸ Por. R. Flejszar, *Wydanie wyroku na posiedzeniu niejawnym w postępowaniu w sprawach gospodarczych*, Pr. Spół. 2003, nr 10, s. 40 i nn.

¹⁹ W szczególności – zgodnie z art. 479¹ § 2 pkt 3 i pkt 4 k.p.c. – sprawami gospodarczymi były także sprawy należące do właściwości sądów na podstawie przepisów o ochronie konkurencji, prawa energetycznego, prawa telekomunikacyjnego, prawa pocztowego oraz przepisów o transporcie kolejowym (wszczynane poprzez wniesienie odwołania od wymienionego w kodeksie postępowania cywilnego centralnego organu administracji publicznej) oraz sprawy przeciwko przedsiębiorcom o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone. W każdej z powyższych kategorii spraw ustawodawca wprowadził oddzielne postępowanie (ze względu na ich szczególny charakter), stanowiące w istocie szczególną postać postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych. Do każdego z tych postępowań szczególnych znajdowały zastosowanie (w zakresie nieuregulowanym odmiennie) przepisy ogólne normujące postępowanie w sprawach gospodarczych (tj. przepisy znajdujące się w rozdziale 1 działu IVa k.p.c.).

²⁰ Szerzej na temat relacji zasady formalizmu procesowego i zasady dyspozycyjności por. R. Flejszar, *Zasada dyspozycyjności w procesie cywilnym*, Warszawa 2016, s. 315 i nn.

postępowań procesowych odrębnych. W doktrynie opowiadano się wówczas za istotnym zmniejszeniem liczby takich postępowań, a tym samym za rozszerzeniem zakresu zastosowania zasady rozpoznawania spraw cywilnych w „zwykłym” postępowaniu procesowym (art. 13 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.)²¹. W odniesieniu do postępowania w sprawach gospodarczych zgodnie podkreślano konieczność usunięcia z kodeksu postępowania cywilnego tzw. postępowań regulacyjnych (należących do właściwości Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów), służących rozpoznawaniu spraw mających w swej istocie charakter administracyjny, a nie cywilny²². Większość przedstawicieli doktryny opowiedziała się także za uchyleniem przepisów normujących właściwe postępowanie w sprawach gospodarczych²³, wskazując m.in., że znaczna część założeń sformułowanych w związku z wprowadzeniem analizowanego postępowania odrębnego nigdy nie została zrealizowana oraz że jego cele mogą być osiągnięte innymi metodami²⁴. W uzasadnieniu projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 2011 r. – uznając za trafne argumenty sformułowane w literaturze postępowania cywilnego – stwierdzono, że:

(...) obecnie nie ma uzasadnionych podstaw do utrzymywania odrębnego postępowania procesowego dla spraw gospodarczych. Sprawy takie nie różnią się rodzajem występujących w nich żądań od „zwykłych” spraw cywilnych w sposób, który uzasadniałby istnienie takiego odrębnego postępowania²⁵.

Ponadto:

(...) nie można także podzielić zapatrywania, że sprawy gospodarcze powinny być poddane odrębnym rygorom proceduralnym, gdyż występujący w nich przedsiębiorcy, jako profesjonaliści w zakresie działalności gospodarczej, powinni wykazywać wyższą staranność w prowadzeniu swych spraw, w tym także sądowych, wobec czego można im stawiać w tym względzie wyższe wymagania. Profesjonalizmu w dziedzinie, którą zajmuje się strona postępowania, w tym także w dziedzinie działalności gospodarczej, nie należy transponować

²¹ Por. m.in.: F. Zedler, *Co dalej z Kodeksem postępowania cywilnego* [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd katedr postępowania cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005)*, Kraków 2006, s. 328–329; A. Oklejak, *Co dalej z Kodeksem postępowania cywilnego w czterdziestolecie jego istnienia?* [w:] *Czterdziestolecie...*, s. 15; T. Ereciński, *Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda* [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin–Niechorze 28–30.09.2007 r.*, Warszawa 2009, s. 11–14; K. Weitz, *Czy nowa kodyfikacja postępowania cywilnego?*, PiP 2007, z. 3, s. 25; P. Grzegorzczak, *Postępowania odrębne...*, s. 97 i nn.

²² Tak m.in.: K. Weitz [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 7, *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2007, s. 111; M. Manowska, *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2007, s. 214; T. Ereciński, *Postępowania odrębne...*, s. 13.

²³ Tak m.in.: F. Zedler, *Co dalej z Kodeksem...*, s. 328; R. Flejszar, *Przedsiębiorca w postępowaniu cywilnym rozpoznawczym*, Warszawa 2006, s. 257–260; K. Weitz, *Czy potrzebne jest postępowanie w sprawach gospodarczych*, PS 2008, nr 7–8, s. 24; B. Gnela, J. Lachner, *Uwagi na temat projektowanej reformy sądownictwa gospodarczego w Polsce*, PPH 2010, nr 2, s. 24 i nn.

²⁴ R. Flejszar, *Przedsiębiorca...*, s. 160 i 258.

²⁵ Tak m.in.: T. Wiśniewski [w:] *System Prawa Handlowego...*, s. 22; T. Ereciński, *Postępowania odrębne...*, s. 13.

w sferę postępowania cywilnego, gdyż w tym ostatnim wypadku chodzi jednak o profesjonalizm w zakresie wiedzy prawniczej i jej praktycznego stosowania²⁶.

W aktualnych, skomplikowanych realiach obrotu gospodarczego cechę (kryterium) profesjonalizmu przedsiębiorcy można bowiem odnosić jedynie do działalności gospodarczej – a i to wyłącznie w ściśle określonej, konkretnej dziedzinie. Zawodowe prowadzenie działalności gospodarczej nie musi więc być (i bardzo często nie jest) powiązane z posiadaniem fachowej wiedzy prawniczej ani tym bardziej doświadczenia w występowaniu w roli strony postępowań cywilnych²⁷.

Konsekwencją zniesienia postępowania w sprawach gospodarczych (z dniem 3 maja 2012 r.) było odejście od rygorystycznej zasady prekluzji stosowanej przy rozpoznawaniu spraw gospodarczych wobec wszystkich przedsiębiorców (także małych i średnich), ujednoczenie i uproszczenie struktury postępowania procesowego oraz zapewnienie stronom prawa do rzetelnego procesu również przy rozpoznawaniu spraw gospodarczych (poprzez wyeliminowanie sytuacji, w której o wygraniu sprawy decydują przede wszystkim względy formalne, a nie rzeczywista treść łączącego strony stosunku prawnego). W uzasadnieniu projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, którą uchylono przepisy regulujące postępowanie w sprawach gospodarczych, podniesiono także argument, że „zbytnie sformalizowanie procesu i nadmierny rygoryzm, powodujące ryzyko zapadania rozstrzygnięć opartych na «prawdzie formalnej» – mogą być potencjalnym źródłem tak niekorzystnych zjawisk, jak upadłość czy wzrost bezrobocia”²⁸.

Mimo likwidacji postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych zachowano instytucję sądów gospodarczych (ze względu na potrzebę specjalizacji sędziów i wykorzystanie ich dotychczasowego doświadczenia²⁹). W konsekwencji uchylecia przepisów regulujących postępowanie w sprawach gospodarczych sądy gospodarcze rozpoznawały sprawy gospodarcze³⁰ na podstawie przepisów ogólnych, normujących „zwykłe” postępowanie procesowe (w tym m.in. regulacji przeniesionych – z odpowiednimi modyfikacjami – z postępowania w sprawach gospodarczych funkcjonującego przed 3 maja 2012 r.) – z zastosowaniem jednolitego systemu koncentracji materiału procesowego opartego na dyskrecjonalnej władzy sędziego (art. 207 § 3 k.p.c. w ówczesnym brzmieniu). Tym samym wyeliminowano problemy praktyczne wynikające z „krzyżowania” się zakresu postępowania w sprawach gospodarczych z innymi postępowaniami odrębnymi, powodującego konieczność kumulatywnego

²⁶ Pkt II.1 uzasadnienia projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 2011 r....

²⁷ Por. K. Weitz, *Czy potrzebne jest...*, s. 31.

²⁸ W pkt II.4 uzasadnienia projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 2011 r....

²⁹ Szerzej por. A. Łazarska, *Znaczenie specjalizacji sędziowskiej na przykładzie spraw gospodarczych*, PS 2015, nr 2, s. 63 i nn.

³⁰ Mimo uchylecia przepisów normujących postępowanie w sprawach gospodarczych w mocy pozostała ustawa o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych, w której (w art. 2) zdefiniowano pojęcie „sprawy gospodarczej”. Szerzej na ten temat por. T. Szczurowski, *Pojęcie sprawy gospodarczej po likwidacji postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych*, MoP 2012, nr 19, s. 1011 i nn.; J. P. Naworski, *Pojęcie sprawy gospodarczej w świetle legis latae*, PPH 2013, nr 1, s. 11 i nn.

stosowania w jednej sprawie przepisów regulujących te postępowania i konieczność rozstrzygnięcia, także w płaszczyźnie normatywnej, występujących w związku z tym kolizji³¹.

3. Ponowne wprowadzenie postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych

Po ponad 7 latach od zniesienia postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych ustawodawca zdecydował się na jego ponowne wprowadzenie. W uzasadnieniu projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 4 lipca 2019 r. (Sejm VIII kadencji, druk nr 3137) podkreślono m.in., że:

Statystyczne wskaźniki oceny pracy sądów gospodarczych wskazują, że taki tryb sądowego rozwiązywania sporów gospodarczych nie spełnia wymogów obrotu gospodarczego. (...) Tymczasem sprawy gospodarcze powinny być rozpoznawane szybciej niż pozostałe sprawy cywilne. Jednocześnie, skoro ich stronami z założenia są podmioty profesjonalne, można na nie nałożyć surowsze wymagania i rygory procesowe. Można też z góry założyć pewne ograniczenie przedmiotowego i podmiotowego zakresu postępowania. Skutecznym sposobem osiągnięcia tych celów jest przywrócenie odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych.

Podkreślając prymat zasady szybkości postępowania w sprawach gospodarczych (poprzez wskazanie, że powinny one być rozpoznawane szybciej niż pozostałe sprawy cywilne) oraz uznając, że na strony postępowania w sprawach gospodarczych – będące z reguły podmiotami profesjonalnymi, można nałożyć surowsze wymagania i rygory procesowe, autorzy projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 2019 r. stanęli na odmiennym (przeciwym) stanowisku niż to, które wynika z treści uzasadnienia projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 2011 r. Wprowadzając ponownie postępowanie w sprawach gospodarczych – niezależnie od istniejących różnic w jego uregulowaniach – ustawodawca w całości zakwestionował przesłanki, które legły u podstaw likwidacji tego postępowania z dniem 3 maja 2012 r.

W uzasadnieniu projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 2019 r. podkreślono, że przywrócenie analizowanego postępowania:

(...) nie może jednak się sprowadzić do mechanicznego odtworzenia dawnych przepisów, a to ze względu na zmiany stanu prawnego, które zaszły od 2012 r., jak również na zbędność niektórych dawnych odrębności, która wyszła na jaw przy prowadzeniu spraw gospodarczych w „zwykłym” procesie. Należy więc na nowo wprowadzić te instytucje postępowania gospodarczego, które sprawdziły się w poprzednio funkcjonującym postępowaniu, z pominięciem tych, które tymczasem znalazły się w ogólnych przepisach postępowania cywilnego.

³¹ Pkt II.3 uzasadnienia projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 2011 r...; por. także R. Flejszar, *Przedsiębiorca w postępowaniu...*, s. 259, przypis nr 1.

Nawiązując do wskazanych powyżej założeń – a zarazem określając wzajemną relację „dawnego” i aktualnie funkcjonującego postępowania w sprawach gospodarczych – należy wyróżnić³²: 1) przepisy postępowania w sprawach gospodarczych obowiązującego przed 3 maja 2012 r., które bez zmian albo w postaci zmodyfikowanej zawarto w art. 458¹–art. 458¹³ k.p.c.³³; 2) przepisy postępowania w sprawach gospodarczych obowiązującego przed 3 maja 2012 r., których nie zawarto w art. 458¹–art. 458¹³ k.p.c., gdyż uzyskały one charakter regulacji ogólnych (w ramach „zwykłego” postępowania procesowego) albo ustawodawca uznał je za nieprzydatne³⁴; 3) przepisy postępowania w sprawach gospodarczych obowiązującego przed 3 maja 2012 r., których nie zawarto w art. 458¹–art. 458¹³ k.p.c. ze względu na ich sprzeczność z założonym przez ustawodawcę celem postępowania³⁵; 4) nowe przepisy postępowania w sprawach gospodarczych. Ta ostatnia kategoria przepisów ma niewątpliwie decydujące znaczenie dla określenia istoty aktualnie funkcjonującego postępowania w sprawach gospodarczych (a tym samym dla udzielenia odpowiedzi na pytania postawione na wstępie). Należą do niej: art. 458³ k.p.c. (wskazanie adresu poczty elektronicznej jako wymóg formalny pisma procesowego), art. 458⁴ k.p.c. (obowiązek udzielania pouczeń i skutki ich nieudzielenia), art. 458⁶ k.p.c. (dopuszczalność rozpoznania sprawy gospodarczej z pominięciem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych na wniosek strony, która nie jest przedsiębiorcą lub jest przedsiębiorcą jednoosobowym), art. 458⁷ k.p.c. (dopuszczalność przekazania sprawy gospodarczej i sprawy cywilnej pomiędzy wydziałem cywilnym a sądem gospodarczym), art. 458⁹–art. 458¹¹ k.p.c. (ograniczenia postępowania dowodowego).

4. Problem zapewnienia jednolitego standardu ochrony procesowej w postępowaniu w sprawach gospodarczych

Niezależnie od tego, że rozwiązania zawarte w art. 458¹–art. 458¹³ k.p.c. (tj. w dziale IIa „Postępowanie w sprawach gospodarczych”) nie sprowadzają się do „mechanicznego odtworzenia dawnych przepisów”, to celowość ich wprowadzenia budzi istotne wątpliwości – m.in. w kontekście niedopuszczalności traktowania spraw gospodarczych

³² Por. P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy...*, s. 161–162.

³³ Do tej kategorii należy zaliczyć m.in.: art. 458¹ k.p.c. (relacja postępowania w sprawach gospodarczych z innymi postępowaniami cywilnymi sądowymi – w tym z postępowaniami odrębnymi), art. 458² k.p.c. (pojęcie sprawy gospodarczej), art. 458⁵ k.p.c. (koncentracja materiału procesowego – prekluzja), art. 458¹³ k.p.c. (wyrok sądu pierwszej instancji jako tytuł zabezpieczenia).

³⁴ Należą do nich m.in. art. 479² § 1 k.p.c. (definicja przedsiębiorcy), art. 479⁷ k.p.c. (szczególna zdolność sądowa jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej), art. 479¹⁴ § 1 k.p.c. (obowiązek wniesienia odpowiedzi na pozew), art. 479¹⁷ k.p.c., art. 479¹⁸ § 2 k.p.c., art. 479¹⁹ k.p.c. (dopuszczalność wydania wyroku na posiedzeniu niejawnym).

³⁵ W tej grupie znalazły się regulacje zawarte w art. 479⁴ § 3 k.p.c. (niedopuszczalność zawieszenia postępowania na zgodny wniosek stron oraz niedopuszczalność udzielania pouczeń stronom) i w art. 479^{14b} k.p.c. (niedopuszczalność przeprowadzenia przez sąd z urzędu dowodu z przesłuchania stron).

w sposób szczególny ze względów podmiotowych. Jak trafnie zauważył J. Gudowski, głównym i oficjalnym motywem powrotu do dawnych rozwiązań jest nieprzekonujący argument, który

(...) nietrafnie diagnozuje i bezzasadnie różnicuje interesy potencjalnych stron (podmiotów) w postępowaniu przed sądami powszechnymi, które m.in. dlatego są powszechne, że nie powinny stwarzać żadnych istotnych – a zwłaszcza nieuzasadnionych szczególnymi względami – różnic podmiotowych³⁶.

Takie różnicowanie postępowań ze względu na kryterium podmiotowe należy uznać za niedopuszczalne i naruszające zagwarantowane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, ze zm.; dalej: Konstytucja RP) standardy ochrony procesowej w postępowaniu cywilnym. O ile bowiem można w sposób racjonalny uzasadnić wprowadzenie postępowania odrębnego na podstawie kryterium przedmiotowego – tj. ze względu na specyfikę (szczególny charakter) rozpoznawanych w nim spraw (np. spraw ze stosunków między rodzicami a dziećmi), o tyle stosowanie innego postępowania w takich samych sprawach w zależności od tego, jakie podmioty są ich stronami, stanowi naruszenie konstytucyjnej zasady prawa do sądu uwzględniającej zasadę równości³⁷.

Należy w tym miejscu nawiązać do wskazanego na wstępie celu postępowania w sprawach gospodarczych, tj. sprawiedliwego (rzetelnego) załatwiania spraw gospodarczych przez przyspieszenie i usprawnienie ich rozpoznania³⁸. W uzasadnieniu projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 2019 r. nie odniesiono się wprawdzie wprost do sprawiedliwego (rzetelnego) załatwiania spraw gospodarczych, wskazując jedynie, że sprawy gospodarcze powinny być rozpoznawane szybciej niż pozostałe sprawy cywilne. Należy jednak założyć, że ustawodawca nie miał na myśli szybkości i sprawności postępowania jako jedynego i nadrzędnego celu, ze względu na który doszło do ponownego wprowadzenia analizowanego postępowania³⁹. Prawo do odpowiednio ukształtowanej (sprawiedliwej) procedury sądowej jest bowiem jednym z elementów wynikającego z art. 45 ust. 1 i ust. 2 Konstytucji RP prawa do sądu – obok prawa dostępu do sądu oraz prawa do wyroku sądowego⁴⁰. Ma ono istotne znaczenie, ale nie można mu nadawać charakteru nadrzędnego (dominującego) nad

³⁶ J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1080–1081.

³⁷ Por. art. 32 ust. 1 w zw. z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.

³⁸ P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy...*, s. 153.

³⁹ Niemniej jednym z głównych założeń projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 2019 r. było przyspieszenie i usprawnienie postępowania – i to w odniesieniu zarówno do „zwykłego” postępowania procesowego, jak i do postępowań odrębnych. W pkt I.1 uzasadnienia do wskazanego wyżej projektu nowelizacji, odnosząc się do rozwiązań w zakresie nowej organizacji postępowania przed sądem, stwierdzono, że: „Wynikiem wprowadzenia powyższych rozwiązań winno się stać ogólne skrócenie czasu trwania postępowań przed sądami cywilnymi, w szczególności eliminacja przewlekłości postępowania ze wszystkimi jej negatywnymi konsekwencjami (skargami na przewlekłość, skargami do ETPCz, odpowiedzialnością dyscyplinarną i quasi-dyscyplinarną sędziów itd.)”.

⁴⁰ Por. m.in. Z. Czeszejko-Sochacki, *Prawo do sądu w świetle Konstytucji RP (ogólna charakterystyka)*, PiP 1997, z. 11–12, s. 95.

pozostałymi elementami prawa do sądu. Zasada sprawiedliwości proceduralnej jest komponentem prawa do sprawiedliwego ukształtowania prawa postępowania przed sądem⁴¹, a postępowanie, w którym jest ona realizowana, określa się jako sprawiedliwe (rzetelne)⁴². Nie ulega wątpliwości, że rzetelne postępowanie powinno przebiegać sprawnie i szybko. Należy jednak pamiętać, że podstawowym zadaniem rzetelnego procesu jest stworzenie warunków do wydania trafnego orzeczenia. Szybkość (sprawność) postępowania nie może być celem samym w sobie, a jej zapewnienie nie powinno następować kosztem rzetelnego (sprawiedliwego) merytorycznego rozpoznania sprawy. Rzetelne postępowanie jest bowiem środkiem prowadzącym do osiągnięcia tego ostatecznego celu i zarazem procesową gwarancją⁴³ sprawiedliwego orzeczenia⁴⁴. Takie postępowanie musi być prowadzone z poszanowaniem praw procesowych jego stron (uczestników), którym należy zapewnić właściwy standard ochrony procesowej (bez różnicowania w tym zakresie pozycji podmiotów będących jego stronami lub uczestnikami). W jego ramach musi zostać zachowana równowaga pomiędzy koniecznością wszechstronnego i wnikliwego zebrania oraz przeanalizowania materiału procesowego a dążeniem do rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy bez zbędnej zwłoki.

Z perspektywy problematyki stanowiącej przedmiot niniejszego opracowania należy wskazać dwie płaszczyzny, na których następuje różnicowanie standardu udzielanej ochrony procesowej. Pierwsza z nich (zewnętrzna) odnosi się do relacji pomiędzy zwykłym postępowaniem procesowym i postępowaniem odrębnym w sprawach gospodarczych i jest elementem szerszego, poruszanego już wyżej (zarówno w aspekcie historycznym, jak i w odniesieniu do aktualnego stanu prawnego) problemu przesłanek tworzenia odrębnych postępowań procesowych. Druga płaszczyzna (wewnętrzna) dotyczy natomiast rozwiązań funkcjonujących w ramach postępowania w sprawach gospodarczych i stanowi konsekwencję różnicowania statusu jego podmiotów, związanego z możliwością wyłączenia zastosowania przepisów tego postępowania w odniesieniu do niektórych z nich.

Odnosząc się do pierwszej ze wskazanych płaszczyzn, należy podkreślić, że wprowadzenie odmiennych, szczególnych uregulowań proceduralnych w określonych kategoriach spraw musi być uzasadnione i racjonalne. Wśród zróżnicowanych kryteriów, ze względu na które polski ustawodawca podejmował decyzję o tworzeniu

⁴¹ K. Osajda, *Zasada sprawiedliwości proceduralnej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego* [w:] *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy 24–26 września 2009 r.*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010, s. 433–434.

⁴² Por. m.in. A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012, s. 39 i nn.

⁴³ W procesie cywilnym przez gwarancje procesowe rozumie się zespół norm prawa procesowego obowiązującego w toku postępowania, stanowiący ogół nakazów i zakazów przeznaczonych dla organu oraz stron, który ma na celu „zebranie i opracowanie materiału dowodowego w sposób maksymalnie dokładny i prawidłowy” jako podstawę wydania decyzji w sprawie; S. Hanausek, *Orzeczenie sądu rewizyjnego w procesie cywilnym*, Warszawa 1966, s. 10.

⁴⁴ Należy także odróżniać zagadnienie rzetelności samego postępowania cywilnego od rezultatu (efektu) tego postępowania, tj. od wydanego rozstrzygnięcia, które może być sprawiedliwe (rzetelne) albo niesprawiedliwe.

postępowania odrębnych, można wyodrębnić trzy grupy (kategorie). Należą do nich: 1) swoistość elementów przedmiotowych niektórych spraw oraz ich doniosłość społeczna, przemawiająca za procesowym uprzywilejowaniem roszczeń w nich dochodzonych; 2) zbędność pełnego wyjaśnienia i ustalania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia; 3) możliwość uproszczenia i skrócenia, a tym samym i zapewnienia przyspieszenia postępowania ze względu na zakres dopuszczalnych środków dowodowych lub ze względu na niską wartość przedmiotu sporu bądź małe – na ogół – skomplikowanie sprawy⁴⁵.

Jak już była mowa, zapewnienie przyspieszenia i usprawnienia rozpoznawania spraw gospodarczych nie może być (z uwagi na cel procesu cywilnego) wyłączną podstawą do tworzenia postępowania odrębnego w tych sprawach. Nie może być w nich również mowy o zbędności pełnego wyjaśnienia i ustalania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia. W odniesieniu do analizowanego postępowania trudno także racjonalnie uzasadnić potrzebę jego ponownego wprowadzenia do kodeksu postępowania cywilnego specyfiką spraw gospodarczych (tj. pierwszym z wymienionych wyżej kryteriów). W tym zakresie nadal w pełni aktualny jest argument podniesiony w związku z uchYLENIEM „poprzedniego” postępowania w sprawach gospodarczych, zgodnie z którym sprawy takie nie różnią się rodzajem występujących w nich żądań od „zwykłych” spraw cywilnych w sposób, który uzasadniałby istnienie takiego odrębnego postępowania⁴⁶. Na gruncie obecnego stanu prawnego (w związku z uchYLENIEM ustawy z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych; tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r., poz. 703) definicję sprawy gospodarczej zawarto w art. 458² k.p.c.⁴⁷, a rozpoznawanie spraw gospodarczych pozostawiono dotychczasowym sądom gospodarczym, których organizacyjne wyodrębnienie, jako wydziałów sądów powszechnych, nastąpiło w art. 10a ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r., poz. 2072, ze zm.). Przeniesienie definicji sprawy gospodarczej do kodeksu postępowania cywilnego budzi wątpliwości przede wszystkim ze względu na objęcie tą definicją (podobnie jak na gruncie poprzedniego stanu prawnego) nie tylko spraw rozpoznawanych w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, lecz także spraw rozpoznawanych m.in. w „zwykłym” postępowaniu procesowym, w postępowaniu nieprocesowym, w postępowaniu klauzulowym oraz w postępowaniu upadłościowym i w postępowaniach restrukturyzacyjnych. Uzasadniając rozszerzenie zakresu przedmiotowego postępowania w sprawach gospodarczych, stwierdzono, że aby wykorzystać specjalizację sądów gospodarczych, należy dodać do katalogu spraw

⁴⁵ T. Ereciński, *Postępowania odrębne* [w:] *System prawa procesowego cywilnego*, t. 2, red. Z. Resich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1987, s. 484; T. Wiśniewski [w:] *System Prawa Handlowego...*, s. 12–13.

⁴⁶ Szerzej na ten temat (w tym także odnośnie do pojęcia „przedsiębiorcy”) na gruncie poprzedniego stanu prawnego por. m.in.: Z. Świeboda, *Pojęcie sprawy gospodarczej*, PUG 1990, nr 4, s. 33 i nn.; R. Flejszar, *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz*, Warszawa 2006, s. X i s. 25–84 oraz przywołane tam orzecznictwo i literatura.

⁴⁷ Szerzej na temat tej definicji na gruncie aktualnego stanu prawnego por. J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1085–1110.

gospodarczych kolejne rodzaje spraw ze stosunków prawnych leżących z reguły w zakresie obrotu gospodarczego, choć niekoniecznie łączących przedsiębiorców⁴⁸. Ponadto uznano, że z pewnością do kategorii tej należą sprawy: z umów o roboty budowlane oraz ze związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych (pkt 5), z umów leasingu (pkt 6), przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej (pkt 7)⁴⁹. Tak istotne poszerzenie katalogu spraw gospodarczych o inne „sprawy ze stosunku z zakresu prawa cywilnego” (por. art. 1 k.p.c.) w połączeniu z wadliwym usytuowaniem definicji pojęcia sprawy gospodarczej w kodeksie postępowania cywilnego wśród przepisów regulujących analizowane postępowanie stanowi źródło licznych problemów – zarówno teoretycznych, jak i praktycznych. Istniejącą kolizję pomiędzy treścią pojęcia sprawy gospodarczej (m.in. w odniesieniu do spraw wskazanych w art. 458² § 1 pkt 8, 9, 11 i 12 k.p.c.) oraz regulacją art. 458¹ § 1 k.p.c. (stanowiącą, że przepisy działu IIa stosuje się w sprawach gospodarczych podlegających rozpoznaniu w procesie)⁵⁰ trafnie uznaje się w doktrynie za istotny błąd redakcyjny, którego skutki prawne należy częściowo zignorować⁵¹. Wątpliwości w odniesieniu do tego, jakie sprawy mieszczą się pod pojęciem „sprawa gospodarcza”, wynikają także z wielości definicji pojęcia „przedsiębiorca” występujących w polskim porządku prawnym⁵², a także z nieprecyzyjności sformułowań użytych w art. 458² k.p.c.⁵³

Należy uznać za całkowicie chybiony argument (przywołany już wyżej), że przyczyną rozszerzenia zakresu przedmiotowego postępowania w sprawach gospodarczych było dążenie do wykorzystania specjalizacji sądów gospodarczych. Jak trafnie podkreślono w doktrynie, główną funkcją postępowania w sprawach gospodarczych nie jest bowiem uwzględnienie powierzenia spraw gospodarczych wyspecjalizowanym sędziom (jak ma to miejsce w części państw UE), a polski ustawodawca wybiera model różnicujący prawa i obowiązki procesowe stron względem stron postępowania prowadzonego na podstawie ogólnych przepisów o procesie⁵⁴. Większość odrębności występujących w tym modelu nie pozostaje w związku z atrybutami składu orzekającego w sprawach gospodarczych, a w szczególności ze specjalistyczną wiedzą i doświadczeniem gospodarczo-zarządczym sędziów⁵⁵.

⁴⁸ Pkt V.31 uzasadnienia projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 2019 r....

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Regulację tę należy rozumieć jako wyłączenie możliwości odpowiedniego zastosowania przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych w postępowaniach cywilnych o charakterze innym niż procesowy – a w szczególności w postępowaniu nieprocesowym, postępowaniu klauzulowym czy w postępowaniu upadłościowym.

⁵¹ Tak: J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1108–1109; A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych...*, s. 330–331.

⁵² Por. J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1087.

⁵³ Przykładem takiego sformułowania są „sprawy ze związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych” (art. 458² § 1 pkt 5 k.p.c.).

⁵⁴ A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych...*, s. 311–312.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 312. Autorka stwierdza, że można doszukiwać się związków (korelacji) tego rodzaju, ale są one nieliczne (ich przykładem jest regulacja zawarta w art. 458⁹ § 7 k.p.c.).

Przechodząc do drugiej z płaszczyzn, na których następuje zróżnicowanie standardu udzielanej ochrony procesowej (określonej jako wewnętrzna), należy zwrócić uwagę na zróżnicowanie podmiotowe, z którym jest związany odmienny charakter prawny analizowanego postępowania w zależności od tego, czy jego stronami są przedsiębiorcy niebędący osobami fizycznymi czy też osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (tzw. przedsiębiorcy jednoosobowi) lub nieprowadzące takiej działalności. Postępowanie w sprawach gospodarczych jest postępowaniem obligatoryjnym i jeżeli są spełnione przesłanki do rozpoznania sprawy w tym postępowaniu, to art. 458¹–458¹³ k.p.c. stosuje się z urzędu, niezależnie od woli stron (art. 13 § 1 zdanie drugie k.p.c.)⁵⁶. Jednakże w dwóch przypadkach – uregulowanych w art. 458⁶ k.p.c.⁵⁷ i w art. 458⁷ § 2 k.p.c.⁵⁸ – omawiane postępowanie ma charakter względnie obligatoryjny. Według P. Feligi ta względna obligatoryjność postępowania jest podyktowana – odpowiednio – potrzebą realizacji jego funkcji w postaci ochrony interesu indywidualnego określonych podmiotów oraz dyrektywą szybkości postępowania z powodu zakazu przekazania sprawy gospodarczej do sądu gospodarczego po upływie ustawowego terminu⁵⁹. Nałożenie na strony postępowania w sprawach gospodarczych surowszych wymagań i rygorów procesowych ze względu na założenie, że są one z reguły podmiotami profesjonalnymi, nie ma więc bezwzględnego charakteru, gdyż – obok interesu społecznego – uwzględniono w nim także interes indywidualny stron⁶⁰. To właśnie ze względu na ochronę tego interesu ustawodawca wyodrębnił wśród stron osoby fizyczne niebędące przedsiębiorcami oraz przedsiębiorców będących osobami fizycznymi (przedsiębiorców jednoosobowych) i przewidział możliwość rozpoznania sprawy gospodarczej z udziałem wymienionych podmiotów z pominięciem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych (art. 458⁶ k.p.c.). Uwzględniona została także sytuacja procesowa stron niezastępowanych przez pełnomocnika zawodowego, wobec których wprowadzono bardzo szeroko ujęty obowiązek udzielania pouczeń (art. 458⁴ k.p.c.)⁶¹.

⁵⁶ P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy...*, s. 163.

⁵⁷ Zgodnie z art. 458 § 1 k.p.c.: „Na wniosek strony, która nie jest przedsiębiorcą lub jest przedsiębiorcą będącym osobą fizyczną, sąd rozpoznaje sprawę z pominięciem przepisów niniejszego działu”.

⁵⁸ Przepis ten stanowi, że: „Przekazanie sprawy gospodarczej może nastąpić w terminie miesiąca od dnia wdania się w spór co do istoty sprawy przez pozwanego. Sprawę gospodarczą, której nie przekazano sądowi gospodarczemu ze względu na upływ tego terminu, rozpoznaje się z pominięciem przepisów niniejszego działu”.

⁵⁹ P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy...*, s. 164.

⁶⁰ W doktrynie wskazuje się, że odrębne postępowania procesowe stworzono dlatego, że w ocenie ustawodawcy w odniesieniu do niektórych kategorii spraw przepisy o „zwykłym” postępowaniu procesowym nie są w pełni adekwatne do osiągnięcia celu, jakim jest „jak najlepsze ich rozstrzygnięcie ze względu na interes społeczny oraz interes zainteresowanych osób”, tj. wydanie sprawiedliwego orzeczenia; por. T. Ręciński, *Postępowania odrębne* [w:] *System prawa procesowego cywilnego...*

⁶¹ Zgodnie z art. 458⁴ § 1 k.p.c.: „Stronę niezastępowaną przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej sąd poucza o treści art. 458⁵ § 1 i 4, art. 458⁶, art. 458¹⁰ oraz art. 458¹¹”. Szerzej na temat powyższych pouczeń por.: J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 1114–1117; P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy...*, s. 174–179; A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych...*, s. 325–326 (w odniesieniu do sytuacji,

W doktrynie trafnie zwraca się uwagę na równoczesną stabilność i niestabilność zakresu rozpoznania sporu oraz poddania sprawy gospodarczej przepisom analizowanego postępowania⁶². Przejawem stabilności są zakazy: wytaczania powództwa wzajemnego, dokonywania przekształceń podmiotowych i występowania z nowymi roszczeniami zamiast lub obok dotychczasowych (art. 458¹ § 1–3 k.p.c.), a także przepisy ograniczające do jednego miesiąca okres, w którym jest możliwe przekazanie sprawy zgodnie z właściwością (gdy sprawa nie jest sprawą gospodarczą albo gdy sprawa gospodarcza została wniesiona do rozpoznania w innym niż sąd gospodarczy wydziale stosującym przepisy kodeksu postępowania cywilnego – tj. w wydziale cywilnym, w wydziale rodzinnym lub w wydziale pracy). Natomiast niestabilność wynika z możliwości zgłoszenia przez niektóre strony (tj. przez osoby fizyczne niebędące przedsiębiorcami i przez przedsiębiorców jednoosobowych – niezależnie od tego, czy działają one osobiście czy są reprezentowane przez zawodowego pełnomocnika) wiążącego wniosku o rozpoznanie sprawy z pominięciem przepisów art. 458¹–458¹³ k.p.c.⁶³ Należy podkreślić, że wprowadzenie w art. 458⁶ k.p.c. możliwości wyłączenia rozpoznania sprawy z zastosowaniem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych jest rozwiązaniem budzącym istotne zastrzeżenia. W praktyce może ono doprowadzić do rozpoznawania znacznej części spraw gospodarczych (a może nawet ich większości) przez sądy gospodarcze według przepisów regulujących „zwykłe” postępowanie procesowe. Omawiane uprawnienie pozostaje także w sprzeczności z istotnym rozszerzeniem zakresu przedmiotowego analizowanego postępowania (jak już była mowa, art. 458² k.p.c. zawiera znacznie szerszy niż w poprzednim stanie prawnym katalog spraw gospodarczych). Ponadto stronie niereprezentowanej przez zawodowego pełnomocnika przyznano korzystniejsze uprawnienia procesowe niż stronie reprezentowanej przez takiego pełnomocnika, co jest ściśle związane z obowiązkiem udzielania takiej stronie pouczeń przez sąd (art. 458⁴ k.p.c.). Dla stron niereprezentowanych przez zawodowego pełnomocnika przewidziano bowiem korzystniejszy termin do złożenia wniosku o wyłączenie rozpoznania sprawy z zastosowaniem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych (art. 458⁶ § 2 k.p.c.).

Z treści przedstawionych regulacji jednoznacznie wynika, że ustawodawca zróżnicował status procesowy stron w zależności od tego, czy przysługuje im uprawnienie do złożenia wniosku o pominięcie przepisów regulujących omawiane postępowanie (wyróżniając przedsiębiorców niebędących osobami fizycznymi⁶⁴ oraz osoby fizyczne niebędące przedsiębiorcami i przedsiębiorców jednoosobowych), a także w związku

---

w których termin do złożenia wniosku o rozpoznanie sprawy z pominięciem przepisów regulujących omawiane postępowanie jest powiązany z biegnącym od udzielenia pouczenia).

⁶² A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych...*, s. 323.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ Jak już była mowa wcześniej, takim przedsiębiorcom – w tym w szczególności osobom prawnym – nie przysługuje uprawnienie do złożenia wniosku o wyłączenie rozpoznania sprawy z zastosowaniem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych. W konsekwencji znajdują do nich zastosowanie wszystkie rygory procesowe obowiązujące w omawianym postępowaniu (oczywiście, jeśli nie dojdzie do rozpoznania sprawy z wyłączeniem przepisów art. 458¹–458¹³ k.p.c. na wniosek strony przeciwnej niebędącej przedsiębiorcą albo będącej przedsiębiorcą jednoosobowym).

z tym, czy sąd ma w odniesieniu do nich obowiązek dokonywania pouczeń (wyróżniając strony niereprezentowane przez zawodowego pełnomocnika oraz strony, które reprezentuje taki pełnomocnik)⁶⁵.

5. Podsumowanie

Przeprowadzone rozważania pozwalają na podjęcie próby udzielenia odpowiedzi na pytania postawione na wstępie niniejszego opracowania, których istota sprowadza się do oceny celowości różnicowania standardu ochrony procesowej w procesie cywilnym ze względu na kryterium podmiotowe (przede wszystkim w odniesieniu do decyzji ustawodawcy o ponownym wprowadzeniu do polskiego systemu prawa cywilnego procesowego postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych).

Nie ulega wątpliwości, że ze względu na kryterium przedmiotowe sprawy gospodarcze nie różnią się od innych spraw cywilnych na tyle, aby mogło to stanowić argument do funkcjonowania postępowania odrębnego w tych sprawach. Jak już była mowa, również kryterium podmiotowe nie może uzasadniać wprowadzenia postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych (ani żadnego innego postępowania odrębnego – w tym projektowanego postępowania w sprawach z udziałem konsumentów). Podobnie jak „przywrócenie” postępowania w sprawach gospodarczych, także poszerzenie jego zakresu przedmiotowego i podmiotowego przy równoczesnym wprowadzeniu możliwości wyłączenia zastosowania przepisów regulujących to postępowanie przez niektóre strony, a także wprowadzeniu ograniczeń czasowych przy przekazywaniu spraw gospodarczym sądom gospodarczym przez inne wydziały stosujące przepisy kodeksu postępowania cywilnego, było decyzją ustawodawcy, która zasługuje na jednoznacznie negatywną ocenę.

W trakcie interpretacji przepisów normujących analizowane postępowanie pojawia się wiele błędów i niespójności. Jak trafnie stwierdzono w doktrynie, stanowią one konsekwencję „hybrydowej konstrukcji” postępowania w sprawach gospodarczych, będącą pochodną próby sprostania kilku celom (częściowo wykluczającym się wzajemnie)⁶⁶. Należą do nich: poszerzenie liczby podmiotów, które mogą być stronami tego postępowania; przyznanie wielu podmiotom prawa wyłączenia sprawy z tego postępowania; wprowadzenie formalizmu procesowego dostosowanego do podmiotów profesjonalnych; ustanowienie odrębności uwzględniających udział podmiotów nieprofesjonalnych lub traktowanych jako quasi-profesjonalne; realizowanie zasady sprawności postępowania przede wszystkim za pomocą systemu prekluzji dowodowej, a zasady prawdy materialnej poprzez zaangażowanie wyspecjalizowanych składów orzekających⁶⁷.

⁶⁵ Szczegółowo na temat różnic w uprawnieniach i obowiązkach stron o różnym statusie procesowym por. A. Machnikowska [w:] *Postępowania odrębne...*, s. 222–226.

⁶⁶ A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych...*, s. 314–315.

⁶⁷ *Ibidem*.

Funkcjonowanie postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych stanowi nieuzasadniony przejaw zróżnicowania standardu ochrony procesowej w procesie cywilnym. Sprawy gospodarcze są bowiem rodzajem spraw cywilnych, których rzetelne (sprawiedliwe) rozpoznanie i rozstrzygnięcie nie wymaga bezwzględnego wyłączenia stosowania pewnych instytucji procesowych ani ogólnych zasad postępowania procesowego. Ewentualne odstępstwa od „zwykłego” postępowania procesowego (np. w zakresie dopuszczalności umów dowodowych czy przyjęcia subsydiarnego charakteru dowodu z zeznań świadków) nie mają tak szerokiego zakresu, aby nie można było ich unormować (jako wyjątków) w przepisach dotyczących poszczególnych instytucji procesowych⁶⁸.

Jeszcze dalej idące – i niewątpliwie naruszające konstytucyjne standardy ochrony procesowej obowiązujące w postępowaniu cywilnym – jest zróżnicowanie statusu procesowego stron postępowania w sprawach gospodarczych w zależności od tego, czy przysługuje im uprawnienie do złożenia wniosku o wyłączenie rozpoznania sprawy z zastosowaniem przepisów normujących to postępowanie oraz od tego, czy sąd ma wobec nich obowiązek udzielenia pouczeń. Mimo że wprowadzona możliwość złożenia wiążącego wniosku o pominięcie przepisów art. 458¹–458¹³ k.p.c. miała w zamyśle autorów projektu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 2019 r. stanowić instrument zapewniający odpowiedni poziom ochrony procesowej osobom niebędącym przedsiębiorcami oraz przedsiębiorcom będącym osobami fizycznymi, to w rzeczywistości doprowadziła ona do nieuzasadnionego zróżnicowania sytuacji procesowej podmiotów należących do jednej kategorii (tj. przedsiębiorców). Paradoksalnie w praktyce często będą mieć miejsce przypadki, w których strona będąca przedsiębiorcą jednoosobowym, niereprezentowanym przez zawodowego pełnomocnika (a więc teoretycznie podmiotem o słabszej pozycji), będzie kształtować sytuację procesową występującego po przeciwnej stronie przedsiębiorcy niebędącego osobą fizyczną. Przedsiębiorcy będący osobami prawnymi w sprawach, w których po drugiej stronie nie występuje inny przedsiębiorca niebędący osobą fizyczną⁶⁹, nie będą bowiem mieli wpływu na to, czy sprawy te będą rozstrzygane w analizowanym postępowaniu czy też w postępowaniu procesowym toczącym się na podstawie innych przepisów (tj. w „zwykłym” postępowaniu procesowym – poprzedzonym ewentualnie wydaniem, a następnie skutecznym zaskarżeniem, nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, postępowaniu upominawczym albo elektronicznym postępowaniu upominawczym).

Oceniając standard ochrony procesowej w postępowaniu w sprawach gospodarczych na gruncie aktualnego stanu prawnego, warto sięgnąć do postulatów sformułowanych w odniesieniu do „poprzedniego” postępowania w tych sprawach. Już w 2006 r. zaproponowano uchylenie przepisów, w których uregulowano postępowanie w sprawach gospodarczych (tj. przepisów ogólnych ówczesnego działu IVa k.p.c.), argumentując, że większość celów tego postępowania może zostać osiągnięta

⁶⁸ P. Grzegorzcyk, *Postępowania odrębne...*, s. 81.

⁶⁹ W sprawach, w których po obu stronach występują przedsiębiorcy niebędący osobami fizycznymi, nie ma możliwości wyłączenia zastosowania przepisów art. 458¹–458¹³ k.p.c.

w postępowaniu nakazowym i upominawczym (ewentualnie również w postępowaniu uproszczonym)⁷⁰. Ponadto stwierdzono wówczas, że w konsekwencji wprowadzenia proponowanej zmiany:

Zostałyby zlikwidowane sądy gospodarcze (tj. wydziały funkcjonujące w sądach okręgowych i niektórych sądach rejonowych), a sprawy gospodarcze – jako sprawy cywilne – byłyby rozpoznawane przez wydziały cywilne. Zwiększyłaby się w ten sposób dostępność sądów dla przedsiębiorców (wydział cywilny funkcjonuje w każdym sądzie rejonowym) oraz zmniejszyłyby się koszty administracyjne wymiaru sprawiedliwości. Sędziowie – specjaliści z zakresu problematyki gospodarczej – orzekający dotąd w sądach gospodarczych, zajmowałiby się nadal tymi samymi sprawami (...) jako sędziowie wydziałów cywilnych⁷¹.

Przytoczona propozycja likwidacji sądów gospodarczych (jako osobnych wydziałów funkcjonujących w niektórych sądach) nie została wprawdzie zrealizowana, ale najważniejsze znaczenie miało utrzymanie specjalizacji sędziów (a cel ten można było osiągnąć także bez likwidacji wydziałów gospodarczych). Niemniej (mimo zmian w sposobie prowadzenia postępowań cywilnych związanych z szerokim stosowaniem nowoczesnych technologii – stanowiących reakcję na pandemię COVID-19) argument o szerszej dostępności wydziałów cywilnych jest nadal aktualny.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy stwierdzić, że przywrócenie postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych było nieuzasadnione i doprowadziło do istotnego zróżnicowania standardu ochrony procesowej w postępowaniu cywilnym w zależności od tego, jakie podmioty występują w konkretnym postępowaniu. To zróżnicowanie ma charakter zarówno zewnętrzny (ze względu na wprowadzenie – a właściwie reaktywację, ale w istotnie zmodyfikowanej postaci – kolejnego postępowania odrębnego w ramach procesu), jak i wewnętrzny (z uwagi na zróżnicowanie zakresu ochrony procesowej udzielanej stronom tego postępowania).

Należy – po raz kolejny, ale na gruncie aktualnego stanu prawnego – postulować zniesienie postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych, co stanowiłoby właściwy krok w kierunku ujednoczenia standardu ochrony procesowej udzielanej w postępowaniu cywilnym. Pozwoliłoby to wyeliminować sytuację, w której status stron decyduje o właściwości sądu i rodzaju postępowania, w którym sąd rozpoznaje sprawę.

Literatura

Cieślak S., *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008.

Czeszejko-Sochacki Z., *Prawo do sądu w świetle Konstytucji RP (ogólna charakterystyka)*, PiP 1997, z. 11–12.

Draniewicz B., Piebiak Ł., *Postępowania odrębne. Komentarz*, Warszawa 2007.

⁷⁰ R. Flejszar, *Przedsiębiorca w postępowaniu...*, s. 259.

⁷¹ *Ibidem*, s. 260.

- Ereciński T., *Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda* [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych*. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin–Niechorze 28–30.09.2007 r., Warszawa 2009.
- Ereciński T., *Postępowania odrębne* [w:] *System prawa procesowego cywilnego*, t. 2, red. Z. Resich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1987.
- Feliga P., *Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych (art. 458¹–458¹³ KPC)* [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, red. P. Rylski, Warszawa 2020.
- Flejszar R., *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz*, Warszawa 2006.
- Flejszar R., *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2007.
- Flejszar R., *Przedsiębiorca w postępowaniu cywilnym rozpoznawczym*, Warszawa 2006.
- Flejszar R., *Wydanie wyroku na posiedzeniu niejawnym w postępowaniu w sprawach gospodarczych*, Pr. Spół. 2003, nr 10.
- Flejszar R., *Zasada dyspozycyjności w procesie cywilnym*, Warszawa 2016.
- Gnela B., Lachner J., *Uwagi na temat projektowanej reformy sądownictwa gospodarczego w Polsce*, PPH 2010, nr 2.
- Grzegorzczak P., *Postępowania odrębne w świetle projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011.
- Gudowski J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Docho-
dzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 2, red. T. Zembrzuski, Warszawa 2020.
- Hanausek S., *Orzeczenie sądu rewizyjnego w procesie cywilnym*, Warszawa 1966.
- Knoppek K., *Rozgraniczenie dowodu z zeznań świadków i dowodu z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym*, RPERiS 1984, z. 4.
- Kulski R., *Odrębności postępowania w sprawach gospodarczych*, MoP 2019, nr 21.
- Łazarska A., *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012.
- Łazarska A., *Znaczenie specjalizacji sędziowskiej na przykładzie spraw gospodarczych*, PS 2015, nr 2.
- Machnikowska A., *Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, red. M. Dziurda, T. Zembrzuski, Warszawa 2021.
- Machnikowska A. [w:] *Postępowania odrębne. System postępowania cywilnego*, t. 6, red. A. Machnikowska, Warszawa 2022.
- Manowska M., *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2007.
- Naworski J.P., *Pojęcie sprawy gospodarczej w świetle legis latae*, PPH 2013, nr 1.
- Oklejak A., *Co dalej z Kodeksem postępowania cywilnego w czterdziestolecie jego istnienia?* [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd katedr postępowania cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005)*, Kraków 2006.
- Osajda K., *Zasada sprawiedliwości proceduralnej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego* [w:] *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego*. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy 24–26 września 2009 r., red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010.

- Rymkiewicz B., *Postępowanie w sprawach gospodarczych a realizacja postulatu sprawności postępowania* [w:] *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, Warszawa 2020.
- Szczurowski T., *Pojęcie sprawy gospodarczej po likwidacji postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych*, MoP 2012, nr 19.
- Ścigaj A., *Tylko dla orłów, czyli nowe postępowanie w sprawach gospodarczych*, „Radca Prawny” 2007, nr 2.
- Świeboda Z., *Pojęcie sprawy gospodarczej*, PUG 1990, nr 4.
- Weitz K., *Czy nowa kodyfikacja postępowania cywilnego?*, PiP 2007, z. 3.
- Weitz K., *Czy potrzebne jest postępowanie w sprawach gospodarczych*, PS 2008, nr 7–8.
- Weitz K. [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 7, *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2007.
- Wiśniewski T. [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 7, *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2007.
- Włodyka S., *Sądownictwo gospodarcze (uwarunkowania i założenia)*, PiP 1987, z. 5.
- Zedler F., *Co dalej z Kodeksem postępowania cywilnego* [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd katedr postępowania cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005)*, Kraków 2006.

Streszczenie

Radosław Flejszar

Standard ochrony procesowej w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych na gruncie poprzedniego i aktualnego stanu prawnego

W niniejszym opracowaniu w pierwszej kolejności zasygnalizowano problematykę rozpoznawania spraw gospodarczych w polskim systemie prawa cywilnego procesowego w ujęciu historycznym oraz przedstawiono genezę wprowadzenia do tego systemu (w 1989 r.) postępowania w sprawach gospodarczych, a następnie przyczyny jego likwidacji w 2012 r. i ponownego wprowadzenia w zmienionym kształcie w 2019 r. Dalsze rozważania mają na celu udzielenie odpowiedzi na pytanie o celowość ponownego wprowadzenia i dalszego funkcjonowania postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych. Wydawało się, że likwidując to postępowanie z dniem 3 maja 2012 r., ustawodawca jednoznacznie wskazał na kierunek dalszych zmian – tj. na konieczność ograniczenia do minimum liczby postępowań procesowych odrębnych, a tym samym zapewnienia jednolitości procesu cywilnego (a więc ujednoczenia standardu ochrony procesowej w procesie cywilnym). Tymczasem przywrócenie postępowania w sprawach gospodarczych, ale także wprowadzanie nowych postępowań odrębnych (m.in. postępowania w sprawach z zakresu własności intelektualnej oraz postępowania z udziałem konsumentów), wskazuje na odmienny kierunek działań ustawodawcy. Po raz kolejny należy w związku z tym podjąć próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy rzetelne załatwianie spraw gospodarczych nie jest możliwe w „zwykłym” postępowaniu procesowym, przy utrzymaniu zasady, że sprawy te są rozpoznawane w wydziałach gospodarczych (sądach gospodarczych) funkcjonujących w ramach sądownictwa powszechnego. Będzie to zarazem próba odpowiedzi na bardziej ogólne pytanie o uzasadnienie dla różnicowania standardu ochrony procesowej ze względu nie tylko

na kryterium przedmiotowe, lecz także kryterium podmiotowe w drodze tworzenia odrębnych postępowań procesowych, a także w ramach tych postępowań.

Słowa kluczowe: proces cywilny; rzetelny proces; postępowania odrębne; sprawy gospodarcze; postępowanie w sprawach gospodarczych; „zwykłe” postępowanie procesowe; standard ochrony procesowej.

Summary

Radosław Flejszar

Standard of Procedural Protection in Separate Proceedings in Commercial Cases Under the Previous and Current Legal Status

This paper will first signal the problem of the recognition of economic matters in the Polish system of civil procedural law in historical terms and the genesis of the introduction of proceeding in economic matters into this system (in 1989), followed by the reasons for its abolition in 2012 and its reintroduction in a modified form in 2019. Further considerations will seek to answer the question of the advisability of reintroducing and continuing to operate separate proceedings in economic matters. It seemed that by abolishing these proceedings as of 3 May 2012, the legislator had clearly indicated the direction of further changes – i.e. the need to minimise the number of separate trial proceedings and thus ensure the uniformity of the civil trial (and thus unify the standard of procedural protection in the civil trial). Meanwhile, the reinstatement of proceedings in economic matters, but also the introduction of new separate proceedings (e.g. proceedings in intellectual property matters and proceedings involving consumers), indicates a completely different direction of the legislator. Once again, an attempt should therefore be made to answer the question of whether a reliable handling of economic matters is not possible in „ordinary” procedural proceedings, while maintaining the principle that these cases are heard in the commercial divisions (commercial courts) functioning within the ordinary judiciary. At the same time, it will be an attempt to answer a more general question of the justification for differentiating the standard of procedural protection not only in terms of the objective criterion, but also on the basis of the subjective criterion by creating separate procedural proceedings, as well as within those proceedings.

Keywords: civil trial; fair trial; separate proceedings; economic matters; proceeding in economic matters; „ordinary” procedural proceedings; standard of procedural protection.